

Oskar Kwiatkowski
Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji

Klauzule waloryzacyjne stosowane w umowach kredytowych indeksowanych do franka szwajcarskiego

Indexation clauses used in loan agreements indexed to the Swiss franc

Streszczenie

Obecnie w Polsce trwa gorąca dyskusja dotycząca kredytów frankowych m.in. ze względu na wciąż odraczane posiedzenie w sprawie III CZP 11/21 toczącej się przed Sądem Najwyższym. W związku z tym celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na *clou* problemu frankowego, czyli postanowienia umowne, jakie były stosowane we wzorcach umownych. Szczegółowo omówiona zostanie abuzywność owych postanowień z powołaniem na orzecznictwo oraz literaturę.

Słowa kluczowe

kredyt, bank, umowa, klauzula niedozwolona, frank szwajcarski

Abstract

Currently, there is a discussion in Poland about loans in Swiss francs, among others due to the still postponed hearing in case III CZP 11/21 pending before the Supreme Court. Therefore, the purpose of this article is to draw attention to *clou* of the Swiss franc problem, i.e. the contractual provisions that were used in the contract templates. Abusiveness of these provisions will be discussed in detail with reference to jurisprudence and literature.

Keywords

loan, bank, agreement, unfair term, Swiss frank

Wstęp

Celem niniejszego artykułu będzie zbadanie klauzul waloryzacyjnych, jakie stosowane były we wzorcach umownych kredytów indeksowanych do franka szwajcarskiego w latach 2004-2008 pod kątem ich ewentualnej abuzywności. Ze względu na skalę zjawiska temat ten jest bardzo mocno eksploatowany nie tylko w środowisku prawniczym, ale również w życiu codziennym setek tysięcy Polaków.

Na wstępie należy zwrócić uwagę na różnicę, jaka występuje pomiędzy kredytem indeksowanym a denominowanym. Nie jest ona znaczna – w praktyce kredyty te różni

jedynie waluta, w jakiej wyrażona jest kwota zobowiązania w umowie kredytowej lub w jakiej następuje wypłata. Natomiast zarówno w przypadku kredytu denominowanego, jak i indeksowanego ustalenie wysokości rat kredytu zgodnie z harmonogramem spłaty powoduje, że wysokość bieżącej spłacanej raty uzależniona jest od kursu waluty w danym dniu. Oznacza to, że kredytobiorca nie może przewidzieć, jaka kwota będzie pobrana z jego rachunku bankowego.

Na potrzeby niniejszego artykułu konieczne jest również wyjaśnienie, czym jest *spread* walutowy. Cena danej jednostki waluty wyraża się jako stosunek do innej waluty. Mówiąc więc o kursie frank szwajcarski/złoty polski mamy na myśli, ile złotych musimy zapłacić za jeden frank szwajcarski. Osoba, która jest zainteresowana wymianą konkretnej waluty, musi obserwować trzy różne kursy: kurs sprzedaży, kurs kupna i kurs rynkowy. Kurs kupna jest zwykle wyższy od kursu sprzedaży. Kurs rynkowy mieści się najczęściej pośrodku. Jednak trzeba pamiętać, że klient w rzeczywistości nie wymienia waluty po rynkowym kursie. Kurs rynkowy określa bowiem wartość, ile uczestnicy rynku są w stanie zapłacić za walutę. Kurs rynkowy jest bazą do obliczania kursu sprzedaży i kupna w kantorach i bankach. Innymi słowy *spread* jest więc różnicą między kursem kupna a kursem sprzedaży.

1. Klauzule dotyczące wypłaty i spłaty kapitału

Klauzula waloryzacyjna to postanowienie umowne, które przewiduje, że wartość świadczenia wynikającego z umowy będzie określona poprzez odniesienie się do innego miernika wartości niż pieniądź. Oznacza to, że w umowie nie będzie wskazanej konkretnej kwoty świadczenia, a jedynie sposób jej obliczania w chwili, gdy nadejdzie termin spełnienia świadczenia¹.

We wskazanym okresie, w każdym banku wzorzec umowny inaczej formułował klauzule waloryzacyjne, jednakże w większości polegały one na tym, iż wypłata kapitału następowała po przeliczeniu kwoty kredytu według kursu kupna dewiz dla franka szwajcarskiego zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w tym banku w dniu wykorzystania kredytu. Spłata rat natomiast dokonywana była po uprzednim przeliczeniu według kursu sprzedaży dewiz dla franka szwajcarskiego zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w tym banku w dniu spłaty.

Dla przykładu Bank PKO BP w swoich wzorach umownych stosował postanowienie umowne dotyczące wypłaty kredytu o treści: „Kredyt jest wypłacany w walucie polskiej przy zastosowaniu kursu kupna dla dewiz (aktualna Tabela kursów) obowiązujące-

¹ T. Wiśniewski, *Art. 358(1) Zasada nominalizmu*, [w:] J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz, tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2018.

go w PKO BP S.A. w dniu realizacji zlecenia płatniczego”². Natomiast postanowienie umowne dotyczące spłaty kredytu brzmiało: „Potrącanie środków z rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego w walucie polskiej następuje w wysokości stanowiącej równowartość kwoty kredytu lub raty w walucie wymienialnej, w której udzielony jest kredyt, według obowiązującego w PKO BP S.A. w dniu wymagalności, kursu sprzedaży dla dewiz (aktualna Tabela kursów)”³.

BRE Bank, a obecnie mBank, do wypłaty kredytu stosował klauzule o treści: „Kwota uruchomionego kredytu/transzy Kredytu wyrażona w walucie CHF jest określona na podstawie kursu kupna waluty CHF z tabeli kursowej BRE Banku S.A. z dnia i godziny uruchomienia Kredytu/transzy Kredytu”. Natomiast do spłaty kredytu stosował postanowienie o treści: „Raty kapitałowo-odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej BRE Bank S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50”⁴.

Z kolei Bank Millennium stosował klauzule wypłaty kredytu o treści: „Kredyt jest indeksowany do CHF, po przeliczeniu wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna CHF według Tabeli Kursów Walut Obcych obowiązującej w Banku Millennium w dniu uruchomienia kredytu lub transzy”. Natomiast klauzula spłaty rat brzmiała: „Kredytobiorca zobowiązuje się spłacić kwotę kredytu w CHF ustaloną zgodnie z § 2 w złotych polskich, z zastosowaniem kursu sprzedaży CHF obowiązującego w dniu płatności raty kredytu, zgodnie z Tabelą Kursów Walut Obcych Banku Millennium S.A.”⁵.

Kredyt Bank, którego następcą prawnym jest Santander Bank Polska, do uruchomienia kredytu stosował postanowienie o treści: „Kredyt wykorzystywany jest w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu kwoty kredytu według kursu kupna dewiz dla CHF zgodnie z «Tabelą kursów» obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu”. Odnośnie do spłaty rat Kredyt Bank stosował klauzule o treści: „Wysokość rat kapitałowo-odsetkowych określona jest w CHF. Spłata rat kapitałowo-odsetkowych jest w złotych po uprzednim przeliczeniu rat kapitałowo-odsetkowych według kursu sprzedaży dewiz dla CHF zgodnie z «Tabelą kursów» obowiązującą w Banku w dniu spłaty”⁶.

² Niedozwolone postanowienia PKO BP S.A. w umowach kredytów frankowych, <https://brodnicy.pl/niedozwolone-postanowienia-pko-bp-s-a-w-umowach-kredytow-frankowych/> [dostęp 3.02.2021].

³ Stanowisko Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zawierające istotny pogląd dla sprawy, sygn. akt XXIV C 1161/15, www.uokik.gov.pl/2Fdownload.php%3Fplik%3D20073&usg=AOvVaw0hNMdX-NJh-4_o249qc7p [dostęp: 3.02.2021].

⁴ Mapa klauzul niedozwolonych w umowach kredytów „walutowych”, <https://rf.gov.pl/wp-content/uploads/2021/06/Mapa-Klauzul-aktualizacja-na-07.06.2021.pdf> [dostęp: 3.02.2021].

⁵ *Ibidem*.

⁶ Stanowisko Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zawierające istotny pogląd dla sprawy, sygn. akt I C 781/16, www.uokik.gov.pl/2Fdownload.php%3Fplik%3D20073&usg=AOvVaw0hNMdX-NJh-4_o249qc7p [dostęp: 3.02.2021].

Jak można z łatwością zauważyć, klauzule te są do siebie bardzo zbliżone. Wypłata kapitału następowała według kursu kupna franka szwajcarskiego z tabeli kursów banku, natomiast spłata rat dokonywana była według kursu sprzedaży franka szwajcarskiego z tabeli kursów banku.

2. Ochrona konsumenta w zakresie niedozwolonych warunków umownych

Jak wskazuje Grzegorz Karaszewski, przepisy art. 385¹ i n. k.c.⁷ stanowią implementację dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich⁸. Przepisy te wprowadzają instytucję niedozwolonych postanowień (klauzul) umownych, które bywają też nazywane klauzulami abuzywnymi. Celem tych przepisów jest stworzenie jeszcze jednego instrumentu ochrony konsumenta jako strony ekonomicznie słabszej, oprócz tych instrumentów, które zapobiegają nieuczciwym umowom. Artykuł 385¹ k.c. stosuje się do umów zawieranych między przedsiębiorcą a konsumentem. Ochrona przewidziana w tym artykule obejmuje jedynie te postanowienia, które nie zostały indywidualnie uzgodnione. Artykuł 385¹ § 3 k.c. definiuje takie postanowienia jako klauzule, na które konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień przejętych z wzorca umowy⁹.

Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje. Oznacza to po pierwsze, że konsument może żądać udzielenia mu ochrony opartej na art. 385¹ k.c. co do zasady w każdej umowie zawartej z przedsiębiorcą, jeśli żądaniu takiemu towarzyszy twierdzenie, iż umowa zawiera postanowienia niezgodnione indywidualnie. Po drugie, jeżeli przedsiębiorca twierdzi, że umowa nie podlega temu artykułowi, powinien udowodnić, że jej postanowienia (a przynajmniej postanowienie będące przedmiotem sporu) były uzgodnione indywidualnie (konsument współkształtował ich treść albo miał możliwość takiego współkształtowania, ale z niej nie skorzystał i aprobował przedstawiony mu tekst umowy). Po trzecie, przedsiębiorca nie może dowodzić, że uzgodnione indywidualnie zostały postanowienia dołączonego do umowy wzorca lub postanowienia przejęte z wzorca do treści umowy (w tych granicach art. 385¹ § 3 k.c. ustanawia domniemanie nieusuwalne). Płyne z tego wniossek, że art. 385¹ k.c. chroni konsumenta nie tylko przed klauzulami abuzywnymi znajdującymi

⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, t.j. Dz. U. z 2020 r. Nr 1740, art. 385¹ i n.

⁸ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, Dz. U. UE L 95/29 z 21.04.1993 r., P. 0029-0034.

⁹ G. Karaszewski, *Art. 385(1) Niedozwolone postanowienia umowne*, [w:] J. Ciszewski, P. Nazaruk (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2019.

się we wzorcu, lecz także przed postanowieniami narzuconymi konsumentowi poza treścią wzorca.

Prezes UOKiK prowadzi rejestr klauzul niedozwolonych, w którym znajdują się postanowienia umowne uznane za niedozwolone przez SOKiK lub samego Prezesa. Jednym z postanowień wpisanych do tego rejestru jest wcześniej opisana klauzula dotycząca spłaty rat kapitałowo-odsetkowych stosowana przez BRE Bank. SOKiK w sprawie XVII AmC 1531/09¹⁰ rozpatrywał powództwo przeciwko temu bankowi o uznanie postanowienia wzorca umownego za niedozwolone. Treść tego postanowienia w umowie kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego brzmiała: „Raty kapitałowo-odsetkowe oraz raty odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej BRE Banku S.A. obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50”. Sąd w wyroku z dnia 27 grudnia 2010 r. ustalił, iż przedmiotowa umowa o kredyt hipoteczny zawiera jednostronnie przygotowane przez Bank gotowe klauzule umowne, a więc stanowi wzorzec umowny, wobec czego dokonał merytorycznej oceny zakwestionowanego postanowienia. Odwołał się do art. 385¹ § 1 k.c., który stanowi, że postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, co nie dotyczy postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Sąd wskazał zatem, iż muszą zostać spełnione łącznie cztery przesłanki, aby uznać postanowienie umowne za abuzywne i wyeliminować je z obrotu z udziałem konsumentów: (1) postanowienie nie zostało uzgodnione indywidualnie z konsumentem, (2) postanowienie nie dotyczy sformułowanych w sposób jednoznaczny głównych świadczeń stron, (3) ukształtowane przez postanowienie prawa i obowiązki konsumenta pozostają w sprzeczności z dobrymi obyczajami, (4) ukształtowane przez postanowienie prawa i obowiązki konsumenta rażąco naruszają jego interesy.

Sąd przeszedł następnie do oceny, czy doszło do spełnienia wyżej wymienionych przesłanek i stwierdził, jak zostało już wcześniej wspomniane, iż przedmiotowa umowa stanowi wzorzec umowny, a więc nie została indywidualnie uzgodniona, a treść postanowień narzucono kredytobiorcy. Spełniony został zatem pierwszy warunek.

Ponadto sąd stwierdził, że głównymi świadczeniami kredytobiorcy jest ustanowienie hipoteki na rzecz banku oraz spłata kredytu zgodnie z przewidzianymi w umowie warunkami. Natomiast waloryzacja rat kredytu i przeliczania należności przez bank jest postanowieniem pobocznym o drugorzędnym znaczeniu. Głównym świadczeniem ban-

¹⁰ Wyrok SOKiK z dnia 27 grudnia 2010 r. w sprawie XVII AmC 1531/09, https://www.rejestr.uokik.gov.pl/uzasadnienia/5720/AmC%20_1531_2009.pdf [dostęp: 2.02.2021].

ku jest udzielenie kredytu drugiej stronie, zatem zdaniem sądu druga przesłanka również została spełniona¹¹.

W ocenie składu orzekającego spełnione zostały również pozostałe dwie przesłanki, tzn. przedmiotowe postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami oraz rażąco narusza jego interesy¹². Bank bowiem przyznał sobie prawo do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego poprzez wyznaczanie w tabelach kursowych kursu sprzedaży franka szwajcarskiego oraz wartości *spreadu* walutowego. Nie ma znaczenia, że kurs ten miał charakter generalny i odnosił się do całej działalności banku, a nie tylko do waloryzacji świadczeń kredytobiorców.

Sąd stwierdził, że o uznaniu przedmiotowej klauzuli za niedozwolone postanowienie umowne decyduje fakt, że uprawnienie banku do określania wysokości kursu sprzedaży franka szwajcarskiego nie doznaje żadnych formalnych ograniczeń. Wzorzec umowy nie precyzował sposobu ustalania kursu wymiany waluty wskazanego w tabeli kursów banku. Bank pozostawił sobie dowolność w zakresie wyboru kryteriów ustalania kursu franka szwajcarskiego w swoich tabelach kursowych, a przez to kształtowania wysokości zobowiązań klientów, którzy mieli kredyty waloryzowane do waluty obcej.

Warto wskazać, że BRE Bank jako pozwany w sprawie podnosił w odpowiedzi na pozew, że gdyby stosował niekorzystny kurs sprzedaży franka szwajcarskiego, to nikt nie chciałby kupować waluty od niego, a co za tym idzie ponosiłby on znaczne straty. Sąd jednak nie przychylił się do twierdzeń pozwanego i stwierdził, że czynniki związane z funkcjonowaniem banku w warunkach gospodarki wolnorynkowej nie stanowią wystarczającego zabezpieczenia interesów klientów banku, a dobre obyczaje wymagają, aby kryteria ustalania *spreadu* były jasno sprecyzowane w umowie z klientem. Sąd wskazał również, iż w uchwalonej przez KNF rekomendacji S z dnia 17 grudnia 2008 r. w pkt 5.2.2. ppkt c) stwierdza się wyraźnie, że w każdej umowie, która dotyczy walutowych ekspozycji kredytowych, powinny znaleźć się co najmniej zapisy dotyczące sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego wyliczana jest kwota uruchomionego kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty i spłaty kredytu. Sąd zatem uznał, że bezsporny jest fakt, że nie określono sposobu ustalania kursu sprzedaży franka szwajcarskiego, a sam fakt, że doprecyzowano jedynie moment waloryzacji, nie stanowi wystarczającego zabezpieczenia interesów klientów banku.

¹¹ Zob. szerzej K. Dąbrowska, *Świadczenie główne jako przesłanka indywidualnej kontroli abuzywności wzorca umowy (art. 385[1] § 1 KC) w orzecznictwie SN i TSUE*, „Monitor Prawniczy” 2021, nr 1.

¹² Zob. szerzej P. Sokal, *Czyn nieuczciwej konkurencji a dobre obyczaje*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 24.

Reasumując – sąd, badając przedmiotowe postanowienie, uznał, iż nie zostało ono indywidualnie uzgodnione, nie określało jednoznacznie głównych świadczeń stron, a prawa i obowiązki konsumenta pozostawały w sprzeczności z dobrymi obyczajami oraz rażąco naruszały jego interesy. Bank bowiem przyznał sobie możliwość jednostronnego określania wysokości rat kredytu poprzez nieokreślenie formalnych ograniczeń dotyczących ustalania wysokości kursu sprzedaży CHF w swojej tabeli kursowej.

Trudno nie zgodzić się z polemiką sądu z tego względu, iż poprzez nieokreślenie w umowie kredytu ograniczeń związanych ze sposobem ustalania kursu wymiany walut bank miał nieograniczoną, dyskrecyjną władzę w ustalaniu wysokości rat kredytobiorców¹³. Dla zobrazowania sprzeczności tego postanowienia z dobrymi obyczajami oraz rażącego naruszenia interesów konsumenta można wyobrazić sobie sytuację, w której bank podniósł swoją marżę za *spread* walutowy o 1000%, co na podstawie brzmienia tego postanowienia jest możliwe. Natomiast dla zbadania abuzywnego charakteru postanowienia nie ma znaczenia fakt, że bank tak nie postąpił, lecz to, że mógł tak zrobić, gdyż nie był związany żadnymi formalnymi ograniczeniami.

W związku z orzeczeniem SOKiK postanowienie umowne, które zostało uznane za abuzywne, wpisane zostało do rejestru postanowień wzorców umownych uznanych za niedozwolone pod numerem 5743¹⁴. Inne postanowienie umowne, które zostało wpisane do rejestru, brzmi: „Kredyt jest indeksowany do CHF/USD/EUR, po przeliczeniu wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna CHF/USD/EUR według Tabeli Kursów Walut Obcych obowiązującej w Banku Millennium w dniu uruchomienia kredytu lub transzy”. Pozwanym w tej sprawie był Bank Millennium S.A. z siedzibą w Warszawie, a nadany numer postanowienia to 3178¹⁵.

Celem doprecyzowania określenia „główne świadczenia stron” z art. 385¹ § 1 k.c. należy odwołać się też do kryteriów przedstawionych przez TSUE w wyroku z dnia 20 września 2017 r. wydanym w sprawie C-186/16¹⁶, a także w wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r., w sprawie C 26/13¹⁷. TSUE wskazał, iż art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 ustanawia wyjątek od mechanizmu kontroli treści nieuczciwych warunków, przewidzianego w ramach systemu ochrony konsumentów ustanowionego w tej dyrektywie, z uwagi na co przepis ten powinien podlegać wykładni zawężającej. Za warunki umowne mieszczą-

¹³ Zob. szerzej M. Wierzbowski, *Niedozwolony mechanizm ustalania przez bank kursu waluty*, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 22.

¹⁴ Rejestr klauzul niedozwolonych, <https://www.rejestr.uokik.gov.pl/wyszukiwanie.php?details=5720#details> [dostęp: 2.02.2021].

¹⁵ Wyrok SOKiK z dnia 14 grudnia 2010 r. w sprawie XVII AmC 426/09, <https://www.rejestr.uokik.gov.pl/wyszukiwanie.php?details=3162> [dostęp: 2.02.2021].

¹⁶ Wyrok TSUE z dnia 20 września 2017 r. w sprawie C-186/16 *Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA*, EU:C:2017:703, pkt 34-41.

¹⁷ Wyrok TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13 *Arpad Kasler i Hajnalka Kaslerne Rabai przeciwko OTP Jelzalogbank Zrt*, EU:C:2014:282.

ce się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Warunki, które wykazują charakter posiłkowy względem warunków definiujących samą istotę stosunku umownego, nie mogą być objęte pojęciem „głównego przedmiotu umowy”. Poprzez umowę kredytową kredytodawca zobowiązuje się głównie udostępnić kredytobiorcy określoną kwotę pieniężną, zaś kredytobiorca – głównie spłacać tę sumę w przewidzianych terminach, zasadniczo z odsetkami. Świadczenia podstawowe tej umowy odnoszą się zatem do kwoty pieniężnej, która musi być określona w stosunku do waluty wypłaty i określonej spłaty. W konsekwencji okoliczność, że kredyt musi zostać spłacony w określonej walucie, nie ma związku z posiłkowym sposobem płatności, lecz związana jest z samym charakterem zobowiązania dłużnika, przez co stanowi podstawowy element umowy kredytowej. Artykuł 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że pojęcie „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu tego przepisu obejmuje warunek umowny ujęty w umowie o kredyt w walucie obcej, który nie był indywidualnie negocjowany i na mocy którego kredyt należy spłacić w tej samej walucie obcej co waluta, w której został on zaciągnięty, w wypadku gdy warunek ten określa podstawowe świadczenie charakteryzujące tę umowę.

Powyższe znajduje potwierdzenie w uzasadnieniu wyroku SN z dnia 11 grudnia 2019 r. w sprawie V CSK 382/18¹⁸, w którym Sąd wskazał, że postanowieniami określającym świadczenie główne w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. są m.in. postanowienia, które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy-konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększeniem kosztu kredytu.

Również Rzecznik Finansowy konsekwentnie prezentuje pogląd, że klauzule waloryzacyjne w umowach kredytów frankowych mają charakter blankietowy i nie spełniają warunku formalnej i materialnej przejrzystości postanowień umowy. Ponadto odwołują się do miernika wartości nie mającego charakteru obiektywnego i zewnętrznego, gdyż odwołanie następuje do kursów (kursów kupna i sprzedaży waluty CHF) obowiązujących u kredytodawcy (a więc ustalanych przez niego jednostronnie i samodzielnie). Klauzule waloryzacyjne powodują, że nikt (a zwłaszcza kredytobiorca bądź nawet sąd) poza przedsiębiorcą (kredytodawcą) nie są w stanie w żaden sposób ustalić zasad, wedle których następuje ustalenie kursów walut, a w konsekwencji wysokości rat kapitałowo-odsetkowych. Jednocześnie nawet ewentualne wytłumaczenie mechanizmu należy uznać za niewystarczające, ponieważ zasady nie wynikają z umowy, a zatem są nieweryfikowalne i przeciętny konsument-kredytobiorca nie ma w tym zakresie wiedzy wynikającej z łączącego strony stosunku prawnego (abuzywność klauzuli badana jest bowiem na moment

¹⁸ Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r. w sprawie V CSK 382/18, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/v%20csk%20382-18-1.pdf> [dostęp: 2.02.2021].

zawarcia umowy). Warto zwrócić też uwagę, że klauzule zawarte w umowach mają jedynie charakter rozrachunkowy – skoro kredytodawca w relacji z kredytobiorcą w rzeczywistości (w sensie faktycznym) nie dokonuje kupna i sprzedaży waluty obcej (gdyż pożyczka złotych), to nadwyżki w tym zakresie – wyliczonej dla celów rachunkowych – nie sposób ocenić inaczej niż jako jednostronnie ustalany i pobierany zysk banku – zysk, który w istocie w żaden sposób nie jest powiązany z istotą oraz funkcją klauzul waloryzacyjnych w rozumieniu prawnym (art. 358¹ § 2 k.c.) i ekonomicznym¹⁹.

3. Abuzywność postanowień umownych

Podstawę przyjęcia, że postanowienie przewidujące waloryzację kredytu jest niedozwolone, stanowi nierównomierne rozłożenie pomiędzy stronami umowy ryzyka wynikającego z zastrzeżenia indeksacji kredytu, tj. wyrażenia wysokości zobowiązania konsumentów w walucie obcej, której kurs podlega nieograniczonym zmianom – bez zagwarantowania w umowie jakichkolwiek mechanizmów, które mogłyby ograniczyć ryzyko ponoszone przez konsumentów²⁰.

Skutkiem wyrażenia wysokości zobowiązania konsumentów w walucie obcej jest nierównomierne rozłożenie ryzyka ponoszonego przez strony w związku z zawarciem umowy. Bank, udzielając kredytu w określonej w złotych polskich kwocie, ryzykuje – poza ryzykiem wynikającym z samego zawarcia umowy i potencjalnej możliwości niespłacenia kredytu – stratę jedynie kwoty, która została wypłacona konsumentom. Strata taka może nastąpić w przypadku radykalnego spadku wartości waluty wskazanej jako waluta indeksacji. Jest to przy tym, biorąc pod uwagę sytuację ekonomiczną oraz proces spłacania kredytu, ryzyko teoretyczne. Utrata całej wyrażonej w złotych wartości udzielonego kredytu miałyby miejsce tylko w przypadku spadku niemalże do zera wartości waluty indeksacji, która nastąpiłaby niezwłocznie po wypłaceniu kredytu. W przypadku nastąpienia takiego zdarzenia w innym momencie wykonywania umowy bank uzyskałby już w ramach następującej z czasem ratalnej spłaty zadłużenia przynajmniej część zainwestowanego kapitału. Tymczasem sytuacja konsumentów przedstawia się zupełnie inaczej. Nie tylko wysokość ich zobowiązania po przeliczeniu na złote polskie może osiągnąć niczym nieograniczoną wysokość (wraz ze spadkiem wartości waluty krajowej w stosunku do waluty indeksacji), ale też może to nastąpić na każdym etapie długoletniego wykonywania umowy.

¹⁹ Analiza aktualnych zagadnień dotyczących kredytów „frankowych”, 29 września 2020 r., <https://rf.gov.pl/2020/09/29/kredyty-frankowe-2020/> [dostęp: 20.04.2021].

²⁰ Zob. szerzej P. Gieroń, *Jurydyczne skutki pominięcia klauzul abuzywnych (niedozwolonych, nieuczciwych) w warunkach umów o kredyt indeksowany do waluty obcej (CHF)*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2019, nr 3, s. 72-77.

Tożsamy pogląd prezentuje Jacek Czabański, który wskazuje, iż taka klauzula walutowa wystawia kredytobiorcę i kredytodawcę na ryzyko kursowe, które rozłożone jest jednak nierównomiernie: o ile kredytodawca przy spadku kursu waluty do zera traci co najwyżej kwotę pożyczonego kapitału, o tyle kredytobiorca jest narażony na nieograniczone (przynajmniej teoretycznie) ryzyko kursowe. Kurs waluty obcej może bowiem rosnąć bez żadnych ograniczeń, a wraz ze wzrostem kursu rośnie również wielkość zobowiązania kredytobiorcy. W rezultacie może okazać się, że kredytobiorca zobowiązany jest do zwrotu znacznie większej kwoty niż pożyczona²¹.

Konsumenci w istocie nie dysponują żadnym instrumentem, który pozwoliłby im na zmianę sposobu wykonywania umów wraz z niekorzystnym ukształtowaniem się kursu walut. Tymczasem banki przyznają sobie w razie niedotrzymania przez kredytobiorców warunków udzielenia kredytów oraz w razie utraty przez kredytobiorców zdolności kredytowej m.in. prawo do wypowiedzenia umów kredytów bądź żądania dodatkowego zabezpieczenia. A przecież przypadek złego stanu majątkowego kredytobiorców obejmuje również sytuację, w której dochody kredytobiorców będą zbyt małe, aby pokryć rosnącą wraz z ewentualną zmianą kursu wysokość wyrażonej w złotych spłaty kredytu. Dlatego też wcześniej wymienione postanowienia należy uznać za niedozwolone. Opisane wyżej konstrukcje prowadzą bowiem do wniosku, że następuje rażące naruszenie interesów konsumentów, gdyż brak jest sprawiedliwego i uczciwego wyważenia praw i obowiązków stron umowy.

Równocześnie wprowadzenie tych postanowień należy uznać za naruszające dobre obyczaje, gdyż następuje to z wykorzystaniem przewagi kontraktowej banków, które dysponując nieporównywalnie większymi możliwościami należytej oceny ryzyka wiążącego się z indeksacją kredytów, wprowadziły do umów postanowienia chroniące przede wszystkim własne interesy²². Oczywiście należy mieć przy tym na uwadze, że wprowadzenie postanowień dotyczących waloryzacji kredytów pozwoliło na zaoferowanie konsumentom niższego oprocentowania kredytów. Jednak warto pamiętać, że dopuszczalność takiego rozwiązania uzależniona jest od równoczesnego wprowadzenia instrumentów, które pozwalałyby chronić konsumentów przed nadmiernym ryzykiem, jak również od spełnienia wszystkich wymogów związanych z udzieleniem pełnej i rzetelnej informacji o wszystkich skutkach wprowadzenia określonej konstrukcji. Tymczasem konsumenci, co do zasady, przed zawarciem umowy otrzymywali jedynie informacje koncentrujące się na zaletach kredytu indeksowanego (niższej wysokości oprocentowania i rat oraz stabil-

²¹ J. Czabański, *Walutowe klauzule waloryzacyjne w umowach kredytów hipotecznych. Analiza problemu*, „Palestra” 2016, nr 6, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/6-2016/arttykul/walutowe-klauzule-waloryzacyjne-w-umowach-kredytow-hipotecznych.-analiza-problemu> [dostęp: 23.03.2021].

²² Zob. szerzej R. Mroczkowski, *Abuzywność klauzul walutowych w umowach o kredyt hipoteczny denominowany w walucie obcej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2017, vol. 38, nr 2, s. 367-388.

ności kursu franka szwajcarskiego). Konsumentów nie informowano natomiast o tym, że na skutek zmian kursowych możliwy jest nieograniczony wzrost rat. Konsumentom nie uzyskiwano informacji przekazywanych prostym językiem o mechanizmie przeliczeniowym oraz jego skutkach dla kształtowania się wysokości salda kredytu w przypadku zmian kursu waluty waloryzacji²³. Powyższych okoliczności nie podważa ewentualne oświadczenie o zapoznaniu się z kwestią ryzyka kursowego związanego z zaciąganiem kredytu indeksowanym, bowiem przedstawione informacje były niewystarczające dla należytej oceny tego ryzyka, zwłaszcza w sytuacji, gdy kredyt jest zaciągany przez konsumenta.

W tym miejscu należy przywołać ponownie wyrok TSUE z dnia 20 września 2017 r. w sprawie C-186/16, w którym Trybunał stwierdził, iż art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że wymóg wyrażenia warunku umownego prostym i zrozumiałym językiem oznacza, że w wypadku umów kredytowych instytucje finansowe muszą zapewnić kredytobiorcom informacje wystarczające do podjęcia przez nich świadomych i rozważnych decyzji. W tym względzie wymóg ów oznacza, że warunek dotyczący spłaty kredytu w tej samej walucie obcej co waluta, w której kredyt został zaciągnięty, musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym, jak i gramatycznym. A także, w odniesieniu do jego konkretnego zakresu, tak aby właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł nie tylko dowiedzieć się o możliwości wzrostu lub spadku wartości waluty obcej, w której kredyt został zaciągnięty, ale również oszacować – potencjalnie istotne – konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych. Banki nie tylko wykorzystały swoją przewagę kontraktową, ale też nie dopełniały wymaganych od instytucji finansowych obowiązków informacyjnych. Pozwala to na przyjęcie, że zastrzeżenia indeksacji kredytów są sprzeczne z dobrymi obyczajami, a skoro równocześnie rażąco naruszają interesy konsumenta, to stanowią klauzule niedozwolone.

Powyższe okoliczności nie stanowią przy tym wyłącznej przesłanki uznania indeksacji kredytów za postanowienia niedozwolone. Taki sam wniosek wynika z przeprowadzonej oceny kształtu postanowień kredytów indeksowanych, które z jednej strony różnicują wysokość kursu przyjętego dla przeliczeń zobowiązania ze złotych polskich na franki szwajcarskie, a następnie przeliczeń wysokości wymaganej spłaty z franka szwajcarskiego na złote polskie, a z drugiej strony – pozwalają kredytodawcy na swobodne ustalenie wysokości każdego z tych kursów²⁴.

²³ Zob. szerzej T. Tomczak, *Klauzule abuzywne w umowach kredytów frankowych – analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 20.

²⁴ Zob. szerzej M. Szymański, *Eliminacja abuzywnej klauzuli waloryzacyjnej umowy kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 2.

Jak wskazuje Ewa Łętowska, ocena i eliminacja klauzul abuzywnych mają swój własny reżim w art. 385¹ k.c., jednak w przypadku braku tego reżimu, niewykluczona byłaby kontrola takich klauzul przez instytucje niezgodności z zasadami współżycia społecznego (prowadzącymi do nieważności), błędu kwalifikowanego czy wyzysku (obecnie możliwa do zastosowania w stosunkach pozakonsumenckich)²⁵.

Wywód dotyczący znaczenia treści kwestionowanych postanowień należy rozpocząć od wskazania, że przyznają one bankom uprawnienie do jednostronnego wpływu na wysokość świadczeń stron ustalonych w umowach. Kursy zarówno kupna, jak i sprzedaży waluty, po których przeliczana jest kwota kredytu oraz raty, określane są każdorazowo w tabelach kursów sporządzanych przez banki. Oznacza to, że wyłącznie jednej stronie stosunku prawnego, tj. bankom, zostało przyznane uprawnienie do jednostronnego określania wysokości wskaźnika wpływającego na wysokość świadczeń stron. Z przyznanego uprawnienia nie wynika możliwość zweryfikowania przez konsumentów kryteriów przyjętych przez banki do ustalenia wysokości samego wskaźnika. W postanowieniach nie zostały sprecyzowane bowiem przesłanki ustalania kursów kupna i sprzedaży waluty obcej – klauzule odnoszą się jedynie do terminu, w jakim ustalana jest wysokość kursów.

Rodzi to uzasadnione ryzyko, że wspomniane kryteria mogą być oderwane od rzeczywistości rynkowej, ustalone w arbitralny i nieprzewidywalny dla konsumentów sposób. W związku z tym wysokość kursów ustalanych przez banki może zostać ukształtowana na znacznie wyższym lub niższym poziomie niż średnie wartości na rynku walutowym i w konsekwencji zabezpieczać jedynie interesy banków. Powyższe przyznaje bankom uprawnienie do uzyskania dodatkowego wynagrodzenia, którego oszacowanie dla konsumenta jest niemożliwe ze względu na brak oparcia zasad ustalania kursów na obiektywnych i przejrzystych kryteriach, co wyklucza możliwość zweryfikowania przez konsumenta prawdziwości i zasadności działań podejmowanych przez banki.

Powyższe jednoznacznie prowadzi do wniosku, że postanowienia stosowane przez banki dotyczące zasad ustalania kursów wymiany walut są sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają interesy konsumentów. Postanowienia wprowadzają rażącą dysproporcję praw i obowiązków stron, przyznając jedynie jednej z nich uprawnienie do dowolnego ustalania kryteriów wpływających na wysokość świadczeń stron, przy jednoczesnym odebraniu drugiej stronie możliwości do weryfikowania poprawności działania silniejszej strony umowy. Należy zauważyć, że na konsumentów, poza ryzykiem kursowym przy zawieraniu umowy kredytu indeksowanego, zostało przerzucone ryzyko

²⁵ E. Łętowska, *Kwalifikacje prawne w sprawach o sanację kredytów frankowych – da mihi factum dabo tibi ius*, https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Prof._Ewa_Łętowska_Kwalifikacje_prawne_w_sprawach_o_sanację_kredytów_frankowych_da_mihi_final_29.06.20.pdf [dostęp: 23.03.2021], s. 3-4.

całkowicie dowolnego kształtowania kursów wymiany przez kredytodawcę²⁶. W przypadku umów o kredyt hipoteczny jest to o tyle istotne, że kredytobiorcy są narażeni na to ryzyko przez wiele lat trwania umowy. W tym miejscu należy podkreślić, że charakter umowy kredytu hipotecznego powiązanego z walutą obcą wiąże się ze znacznym skomplikowaniem oraz długotrwałością zobowiązania. Opisane zakłócenie równowagi stron umowy w sposób rażąco narusza ekonomiczny interes konsumentów, w szczególności kredytobiorców związanych umową kredytu hipotecznego. Należy również zwrócić uwagę, że banki – będące profesjonalistami i silniejszą stroną stosunku prawnego – wykorzystały swoją uprzywilejowaną pozycję.

Banki przyznały sobie prawo do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu i odsetek (opłat, prowizji) przeliczanego kursem franka szwajcarskiego. Jednocześnie prawo banków do ustalania kursów waluty w świetle zawartej przez strony umowy nie doznawało żadnych ograniczeń. Skoro banki mogą wybrać dowolne i niepoddające się weryfikacji kryteria ustalania kursów kupna i sprzedaży walut obcych, stanowiących mechanizm indeksacji kredytu i rat jego spłaty, wpływając na wysokość własnych korzyści finansowych i generując dla kredytobiorców dodatkowe i nieprzewidywalne co do wysokości koszty kredytu, klauzule te rażąco naruszają zasadę równowagi kontraktowej stron na niekorzyść konsumentów, a także dobre obyczaje, które nakazują, by ponoszone przez konsumentów koszty związane z zawarciem i wykonywaniem umów, o ile nie wynikają z czynników obiektywnych, były możliwe do przewidzenia, a sposób ich generowania poddawał się weryfikacji²⁷.

Tobiasz Nowakowski, w głosie do wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 15 grudnia 2017 r. sygn. akt XXV C 961/17, zgodził się z poglądem prezentowanym w uzasadnieniu, iż nie powinno budzić wątpliwości zapatrywanie, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są te składniki umowy, które przyznają bankowi, w okresie kredytowania, uprawnienie do kreowania wysokości poszczególnych rat. Kredytodawca zastrzegł sobie w ich treści prawo do arbitralnego wyznaczania kursu franka szwajcarskiego. Wysokość zobowiązania kredytobiorcy zależała bowiem od bankowej tabeli kursu walut. Trudno dopatrzeć się tu jakiegoś miernika obiektywnego, pozwalającego konsumentowi na jednoznaczną ocenę, jak ukształtuje się wysokość poszczególnej raty²⁸.

²⁶ Zob. szerzej J. Świeca, *Kredyty we frankach a granice ryzyka gospodarczego konsumenta*, „Rzeczpospolita”, PCD 2014, nr 2, s. 18.

²⁷ Wyrok SO w Olsztynie z dnia 10 marca 2017 r. w sprawie I C 472/16, [http://orzeczenia.olsztyn.so.gov.pl/content/\\$N/150515000000503_I_C_000472_2016_Uz_2017-03-10_002](http://orzeczenia.olsztyn.so.gov.pl/content/$N/150515000000503_I_C_000472_2016_Uz_2017-03-10_002) [dostęp: 2.02.2021].

²⁸ T. Nowakowski, *Nieważność umowy frankowego kredytu indeksowanego – glosa do wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 15.12.2017 r. (XXV C 961/17)*, „Palestra” 2019, nr 6, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/6-2019/artukul/niewaznosc-umowy-frankowego-kredytu-indeksowanego-glosa-do-wyroku-sadu-okregowego-w-warszawie-z-15.12.2017-r.-xxv-c-961-17> [dostęp: 23.03.2021].

Należy przyjąć, że skoro niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą konsumentów od momentu zawarcia umowy, to bez znaczenia jest fakt, jak banki wykonywały te postanowienia umowne, a więc jak ustalały kursy przyjęte do obliczania kwot kredytów oraz wysokości poszczególnych rat kapitałowo-odsetkowych. Umowy nie zawierały bowiem postanowienia, na mocy którego banki mogły w sposób skuteczny ustalać takie kursy.

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2016 r. w sprawie I CSK 1049/14 SN potwierdził, iż stosowany przez bank mechanizm, zapewniający bankowi dowolność w kształtowaniu obowiązków konsumenta poprzez odwołanie do bankowej tabeli kursów, jest niezgodny z prawem. W swoim orzeczeniu SN oddalił skargę kasacyjną banku, a jednocześnie zgodził się z poglądem Sądu Apelacyjnego w Warszawie²⁹, który rozpoznawał sprawę, stwierdzając m.in., że postanowienia umowne zawarte w umowie kredytu hipotecznego kształtują prawa i obowiązki kontrahenta banku (tj. kredytobiorcy) w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają jego interesy.

W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę na wyrok SN z dnia 8 września 2016 r. w sprawie II CSK 750/15³⁰, który dotyczy sprawy o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w postaci BTE. SN potwierdza, że klauzule waloryzacyjne stosowane przez bank są abuzywne i rażąco godzą w interesy konsumenta.

Abstrahując od powyższego, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego Małgorzata Manowska zwróciła się z wnioskiem do Izby Cywilnej Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie zagadnień prawnych dot. kredytów frankowych, w celu zapewnienia jednolitości orzecznictwa. Jednakże z przyczyn politycznych Izba Cywilna Sądu Najwyższego postanowieniem z dnia 2 września 2021 r., sygn. akt III CZP 11/21, zwróciła się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z pytaniami prejudycjalnymi o status nowo powołanych sędziów Sądu Najwyższego³¹. W związku z tym należy powziąć wątpliwości, czy taka uchwała w ogóle zapadnie.

4. Zakończenie

Analiza umów kredytów frankowych wyraźnie wskazuje, iż ukształtowane w nich prawa i obowiązki konsumentów są sprzeczne z dobrymi obyczajami oraz rażąco naruszają ich interesy. Banki przyznały sobie prawo do jednostronnego regulowania wyso-

²⁹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 25 czerwca 2014 r.

³⁰ Wyrok SN z dnia 8 września 2016 r. w sprawie II CSK 750/15, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/II%20CSK%20750-15-1.pdf> [dostęp: 2.02.2021].

³¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 września 2021 r. w sprawie III CZP 11/21, <https://www.sn.pl/aktualnosci/SiteAssets/Lists/Wydarzenia/AllItems/Postanowienie%20z%20dnia%202%20wrzesnia%202021%20r.%20III%20CZP%2011-21-3%20.pdf> [dostęp: 2.02.2021].

kości rat kredytów waloryzowanych kursem franka szwajcarskiego poprzez wyznaczania w tabelach kursowych kursu sprzedaży franka szwajcarskiego oraz wartości *spreadu* walutowego. Postanowienia wprowadzają rażącą dysproporcję praw i obowiązków stron, przyznając jedynie jednej z nich uprawnienie do dowolnego ustalania kryteriów wpływających na wysokość świadczeń stron, przy jednoczesnym odebraniu drugiej stronie możliwości do weryfikowania poprawności działania silniejszej strony umowy. To na konsumentów zawierających umowę kredytu indeksowanego, poza ryzykiem kursowym, zostało przerzucone ryzyko całkowicie dowolnego kształtowania kursów wymiany przez kredytodawcę.

Nie można zatem dziwić się kredytobiorcom, którzy dochodzą stwierdzenia nieważności umów przed sądami krajowymi. Ich intencją jest bowiem jedynie spłacanie kredytów na uczciwych warunkach, a nie uwolnienie się od zobowiązania. W takim stanie rzeczy najskuteczniejszym rozwiązaniem byłoby rozwiązanie systemowe polegające na ugodach zawieranych pomiędzy bankami a kredytobiorcami. Jednakże zawieranie takich uгод nie jest praktykowane przez banki.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1740, art. 385¹ i n.

Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, Dz. U. UE L 95/29 z 21.04.1993, P. 0029-0034.

Orzecznictwo

Wyrok TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13 *Arpad Kasler i Hajnalka Kaslerne Rabai przeciwko OTP Jelzalogbank Zrt*, EU:C:2014:282.

Wyrok TSUE z dnia 20 września 2017 r. w sprawie C-186/16 *Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA*, EU:C:2017:703.

Wyrok SN z dnia 8 września 2016 r. w sprawie II CSK 750/15, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/II%20CSK%20750-15-1.pdf> [dostęp: 2.02.2021].

Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r. w sprawie V CSK 382/18, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/v%20csk%20382-18-1.pdf> [dostęp: 2.02.2021].

Wyrok SA w Warszawie z dnia 25 czerwca 2014 r.

Wyrok SO w Olsztynie z dnia 10 marca 2017 r. w sprawie I C 472/16, [http://orzeczenia.olsztyn.so.gov.pl/content/\\$N/150515000000503_I_C_000472_2016_Uz_2017-03-10_002](http://orzeczenia.olsztyn.so.gov.pl/content/$N/150515000000503_I_C_000472_2016_Uz_2017-03-10_002) [dostęp: 2.02.2021].

Wyrok SOKiK z dnia 14 grudnia 2010 r. w sprawie XVII AmC 426/09, <https://www.rejestr.uokik.gov.pl/wyszukiwanie.php?details=3162> [dostęp: 2.02.2021].

Wyrok SOKiK z dnia 27 grudnia 2010 r. w sprawie XVII AmC 1531/09, https://www.rejestr.uokik.gov.pl/uzasadnienia/5720/AmC%20_1531_2009.pdf [dostęp: 2.02.2021].

Literatura

- Czabański J., *Walutowe klauzule waloryzacyjne w umowach kredytów hipotecznych. Analiza problemu*, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/6-2016/artukul/walutowe-klauzule-waloryzacyjne-w-umowach-kredytow-hipotecznych.-analiza-problemu> [dostęp: 23.03.2021].
- Dąbrowska K., *Świadczenie główne jako przesłanka indywidualnej kontroli abuzywności wzorca umowy (art. 385[1] § 1 KC) w orzecznictwie SN i TSUE*, „Monitor Prawniczy” 2021, nr 1.
- Gieroń P., *Jurydyczne skutki pominięcia klauzul abuzywnych (niedozwolonych, nieuczciwych) w warunkach umów o kredyt indeksowany do waluty obcej (CHF)*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2019, nr 3.
- Karaszewski G., *Art. 385(1) Niedozwolone postanowienia umowne*, [w:] J. Ciszewski, P. Nazaruk (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Łętowska E., *Kwalifikacje prawne w sprawach o sanację kredytów frankowych – da mihi factum dabo tibi ius*, https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Prof._Ewa_Łętowska_Kwalifikacje_prawne_w_sprawach_o_sanację_kredytów_frankowych_da_mihi_final_29.06.20.pdf [dostęp: 23.03.2021].
- Mroczkowski R., *Abuzywność klauzul walutowych w umowach o kredyt hipoteczny denominowany w walucie obcej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2017, vol. 38, nr 2.
- Nowakowski T., *Nieważność umowy frankowego kredytu indeksowanego – glosa do wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 15.12.2017 r. (XXV C 961/17)*, „Palestra” 2019, nr 6, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/6-2019/artukul/niewaznosc-umowy-frankowego-kredytu-indeksowanego-glosa-do-wyroku-sadu-okregowego-w-warszawie-z-15.12.2017-r.-xxv-c-961-17> [dostęp: 23.03.2021].
- Sokal P., *Czyn nieuczciwej konkurencji a dobre obyczaje*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 24.
- Szymański M., *Eliminacja abuzywnej klauzuli waloryzacyjnej umowy kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 2.
- Świeca J., *Kredyty we frankach a granice ryzyka gospodarczego konsumenta*, „Rzeczpospolita”, PCD 2014, nr 2.
- Tomczak T., *Klauzule abuzywne w umowach kredytów frankowych – analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 20.
- Wierzbowski M., *Niedozwolony mechanizm ustalania przez bank kursu waluty*, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 22.
- Wiśniewski T., *Art. 358(1) Zasada nominalizmu*, [w:] J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz, tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2018.

Źródła elektroniczne

- Analiza aktualnych zagadnień dotyczących kredytów „frankowych”, 29 września 2020 r., <https://rf.gov.pl/2020/09/29/kredyty-frankowe-2020/> [dostęp 20.04.2021].
- Mapa klauzul niedozwolonych w umowach kredytów „walutowych”, <https://rf.gov.pl/wp-content/uploads/2021/06/Mapa-Klauzul-aktualizacja-na-07.06.2021.pdf> [dostęp: 3.02.2021].
- Niedozwolone postanowienia PKO B.P. S.A. w umowach kredytów frankowych <https://brodniccy.pl/niedozwolone-postanowienia-pko-bp-s-a-w-umowach-kredytow-frankowych/> [dostęp 3.02.2021].
- Rejestr klauzul niedozwolonych, <https://www.rejestr.uokik.gov.pl/wyszukiwanie.php?details=5720#details> [dostęp: 2.02.2021].

Stanowisko Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zawierające istotny pogląd dla sprawy, sygn. akt I C 781/16, www.uokik.gov.pl%2Fdownload.php%3Fplik%3D20073&usg=AOvVaw0hNMdX-NJh—4_o249qc7p [dostęp: 3.02.2021].

Stanowisko Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zawierające istotny pogląd dla sprawy, sygn. akt XXIV C 1161/15, www.uokik.gov.pl%2Fdownload.php%3Fplik%3D20073&usg=AOvVaw0hNMdX-NJh—4_o249qc7p [dostęp 3.02.2021].